

BOHCCO GÁLDENOFELAŠ

Gielddašibitdoavttir Hanna Nurmi
Porkat-fidnu, eana- ja meahccedoalloministeriija

OPPALAČČAT

Bohcco kastrašuvdna, gálden nappo gáskin lea dábálaš geavat boazodoalus, go sagahambarggus dahkan rávis sarváid váldit eret sagahangeavahusas dahje go vuojániid dápmat. Maiddá nuorat bohccuid gáldet bierggubuvttadeapmi várás. Bohccuid čohkkemis čavčča rátkagiidda ávkástallat ragada nappo gieimi, iige sarvá sáhte ragada áigge njuovvat hája ja sili dihte. Danin gáldejuvvon bohcco, spáilliha, biergu lea bivnut buori ortnega, buoiddi ja njuovvangelbbolašvuođa dihte.

Gálden dutkamušaid mielde bávččada čielgasit. Eliid buresveadjinláhka gáibida bávččasdálkkodeami bávččagahtti doaimbajuiin 1.1.2024 rájes. Maiddá golaheddjiid gáibádusat ehtalaš bierggubuvttadeami dáfus leat sturron mañimuš jagiid áigge. Bohcco gálden lea lobálaš dušše nu, ahte dan dahká čeahpes olmmoš ja bargamii heivvolaš, millosit ávnnaldatkeahtes gáldenbasttaiguin giddejuvvon teknihkain, nappo skálmastit siemajohtima čárvemin dan ovttas liikkiin basttaid gaskii. Buot eará gáldenvuogit, dego gummebáddi ja niibi, leat ovttačilggolaččat gildojuvvon.

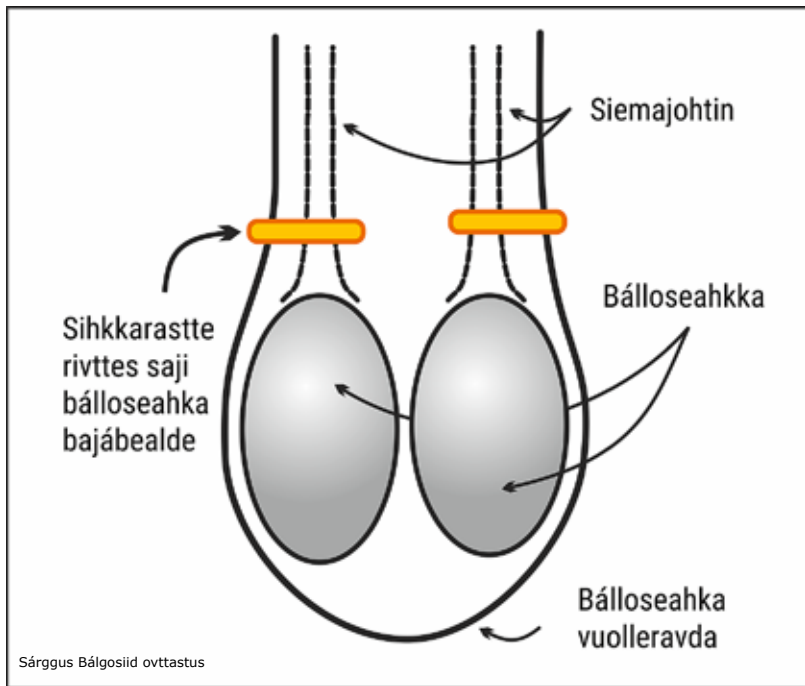
Dán ofelačča ulbmilin lea bohcco gáldemii laktáseaddji dutkojuvvon dieđu lasiheapmi, ja nu bohcco buorre giedahallama ja buresveadjima lasiheapmi. Buresveaddji boazu lasiha maiddá boazoeaiggáda buresveadjima ja buorida boazoealáhusa imago stuurra álbmoga čalmmiin.

GÁLDENTEKNIHKKA

Boazu gaidnadit gáldema várás várrugasat gilgga ala ja bajit manjejuolggi doallat ovddabealde buoret oidnosa várás. Bohcco doallat bures sajis. Siemajohtima iskkadit. Bohcco gáldet čárvemiin siemajohtima ja liikki áššálaš, buhtes gáldenbasttaid gaskii 6–7 sekundii. Guktot bealit giedahallojuvvojit sierra, veháš sierra dásis čárvemiin (govva).

Bálloseahka godđosa váldit basttaid gaskii nu unnán go vejolaš, nu ahte siemajohtin lea nu lahka basttaid ravdda go vejolaš. Ale čárve viidát olles bálloseahka rastá, muhto fuolat das, ahte čárvenlinjját leat iešguđet dásis gova mielde.

Guktuid beliid čárvema seamma áigge ovdanáhki čeahbis eai ávžžut, go juos bargá nie, lea doaimbajius

stuoarát riska eahpelihkostuvvat, riska bállöseahka jápmimii lea stuoarra ja doaibmabidju bávččada maiddá eanet. Doaibmabidju dahkkojuvvo fuolalaččat, muhto ájahallama haga. Erenoamáš fuomášupmi teknikas, vai liiki ii ráigán doaibmabijus.

Nubbi molssaeaktu, juos boazu lea hárrjánan olbmuid ja gieđahallamii, lea gáldet bohcco čuoččat, juos dat lea olbmuid dorvvolaš.

Eará gáldenvuogit, dego gummebáddi dahje niibi, eai leat lága mielde Suomas bohccui-

de lobálaččat. Gummebáddi dagaha eallái gujis varragierdohettehusa, bálluidd ja bállöseahkaid jápmima ja duođalaš vuolšši. Bastagáldema ektui gummebáddedegálden dagaha eallái fuomášahtti guhkit maŋnebákčasa, mii bistá juoba logiid beivviid gummebátti bidjama maŋgá. Bállöseahkaid jápmiin bistá 4–6 vahku. Muhtin riikkain gummebáddedegálden lea lobálaš hui nuorra elliide. Galgá vuhtiiváldit, ahte bohccuid gáldet dábálaččat rávisin, goas maiddá komplikašuvdnariskkat leat stuoarabut.

Niibbiin dahkkon kirurgalaš gáldema várás bohcco galgá dálkkodit narkosii ja doaibmabiju bargan ná lea lobálaš dušše šibitdoaktáriidda. Narkosas leat goittotge stuorra riskkat beallelojes smirezastái, eaige buot narkosas ja erenoamážit boktimis geavahuvvon dálkasat leat dohkkehuvvon buvttadanealligeavahussii. Kirurgalaš gálden eará smirezastišlájain dagaha dutkamuša mielde eanet bákčasa go bastagálden ja bálluidd eret váldin hehtte maiddái čoarvváiduvvama.

Gáldekeahttá guođđin lea maiddái buorre molssaeaktu buot sajiin, gos geavadagat ja dilli dan dahket vejolažžan.

GÁLDEMA ČUOVVUMUŠAT

Bastagáldema maŋŋá eará eallišlájain dutkamuša mielde vearrámus bávččas bistá moadde diimmu, ja gođusbohtaneapmi lassána moadde beavvi áigge, dassážiigo dat sullii 15 beavvi sisa luoitá. Bastagálden ii dábálaččat dagat guhkesáigásaš kronalaš bákčasa. Ferte liikká vuhtii váldit, ahte eará smirezastiid gáldet dábálaččat hui nuorran, bohccuid dan sajis rávisin.

Bastagáldema maŋŋá bálluot sotnet sullii 4–6 vahkus. Boazu láhppá čorvviidis sullii golmma

beavvi geažes doaibmabiju maŋŋá. Boazu buoidu, iige raga šat čuovvovaš čavčča. Goas nu bastagálden eahpelihkostuvvá ja bohccos boahhtá “biehtit”, váilevaččat gáskojuvvon, goas boazu buvttada sohka beallehormonaid vel molsašuddi meriid.

BOHCCO GÁLDENBÁVČČAS JA GIEĐAHALLANSTREASSA

Bávččas lea dehálaš buresveadjingažaldat. Dan dovdan bivddáhasas, man birgenstrategiija lea geahnohisvuoda čiehkán, ii leat álo álki. Vaikko boazu čiehká bákčasa bures, lea sivva navdit, ahte buot njiččehasat seamma sullasaš bávččasnearvajohtimiiguin áicet bákčasa seamma láhkái.

Bohccuide dahkkon gáldendutkamuša mielde boazu čájeha gáldenbákčasa orostahttimin vuoiŋŋahaga (čárve njunneráiggiid sázun) ja čárve čuovjedehkiid. Dat sáhttá čájehit bákčasa maiddái jietnemiin, ovdamearkan cáhkastemiin. Doaibmabiju maŋŋá čuovvovaš beivviid áigge boazu lea hiras ja dan dábálaš jándor- ja vuoiŋŋastanrytma rivdet máŋga beavái.

Gáldenbákčasa leat dutkan maiddái eará smirezastiin: eallit ginccádit, daid váimmu rav-

kin ja vuoignančoahkkisvuohta badjána. Streassahormonat ja eará bákčasis ja streassas muitaleaddji varraárvvut badjánit. Bávvčas sáhhtá dagahit leabuhisvuođa ja jándorrytma nuppástumiid, dahje ovtta sajis orruma ja čuožžuma, doangges lihkastagaid ja rumašguottu.

Boazu lea streassahearkes ealli, ja rátkin iešalddes (bohccuid čohkken meahcis helikopteriin ja gielkká dahje njealjejuvllaga vehkiin, boazobeatnaga geavaheapmi, njoarosteapmi dahje dohppen njozoniin dahje gieđain) ja iešguđetlágan gieđahallan, doallan ja bávvčas dagahit bohccui streassa. Streassa stuorru. Ráfálašvuohta ja jearggalašvuohta leat danin buorre láhttenvuogit buot gieđahallandiliin.

Dábálaččat dušše adđás eliid gánneha gáldet. Gálden-doaibmabiju johtilvuhtii berre fuomášahttit erenoamážit. Doallan eatnamis lokte bohcco rumaštemperatuvrra riskarájii-de johtilit, dađi eanet mađi guhkit doaibmabidju váldá áiggi. Go rumaštemperatuvrra loktan badjel 39,5 celsiusgráđđii, boazu álggaha juo aktiivvalaš vuoignašiid čoaskudeami, mii sáhhtá boahtit ovdan šiedđamiin.

Bávvčas ja streassa sáhhtet dagahit bohccui gittadoallandeahkkegoarráneami ja čoavjehávi. Gittadoallandeahkkegoarráneapmi lea meahcieallái mihtilmas dilli, mas streassa dihte deahkkeseallat hádjosit ja dilli sáhhtá dagahit jápmima sihke fáhkkestaga ja juoba moadde vahku maŋŋá. Boazu sáhhtá maid jápmit čoavjehávi dagahan varragolgamii beivviid streassalaš doaibmabiju maŋŋá.

GÁLDENBÁKČASA DIKŠUN

Go dálkkoda bohccuid, de berre muitit ahte boazu lea buvttadanealli. Buvttadanelliid oazžu lága mielde dálkkodit dušše Suomas buvttadanelliide dohkkehuvvon šibitdálkasiiguin ja nu, ahte šibiteallis oazžun biebmogálvvuid dorvvolašvuohta dahje kvalitehta eai dárbašmeahttumit hedjon. Danin dálkasiid sihkkarvuođaáiggiid galgá čuovvut. Dálkkodemiin berre doallat girjji.

Beallelojes, gieđahallanstressii hearkkes ja olbmuide hárvánmeahttun smirezasti ráfáiduhttin ja narkosa sisttis-dollet álo stuorra riskkaid, ja dan lassin Suomas ii leat márkaniin buvttadanelliide dohkkehuvvon ráfáidahttima gomiheaddji dálkkasávnas.

Muhtin ráfohan- ja boktinávdnasiin čuovvu dan dihte bohccui agalaš njuovvangiolddus.

Dálá dutkandieđu vuodul rátkimiin báikkálašjámieami geavaheami lasiha bohcco gittadoallanáiggi ja nu gieđahallanstreassa, iige moadde minuhta vuordináigi leat doarvái albma bávččasdálkkodeapmái.

Bohcco, man áigu gáldet, dikšut dálá dieđu mielde čuovvovaččat:

1. Gieđahallamii ja olbmui hárrjánaan ađđás šilljoboazu: bohccui addojuvvo njálmme bokte bávččasdálkkas unnimustá 3 diimmu ovdal gáldema

DAHJE

Šibitdoavttir jámiha bohcco siemajohtimiid ja liikki 20–30 minuhta ovdal doaibmabiju, ja jámiheami oktavuodas bohccui addojuvvo seammás bávččasdálkkas injekšuvdnan.

2. Rátkima oktavuodas bohccui, man gálde, addojuvvo mañimustá gieđahallama áigge bávččasdálkkas juogo njálmme bokte dahje injekšuvdnan.

VUOHKKASEAMOS GÁLDEMA MUITOLISTU

1. Vihkkedala dárkilit, leago gažaldatvuloš bohcco gálden jierpmálaš ja vealtameahttun.

2. Hárrjanaan ja čeahpes olmmoš gálde bohcco

3. Geavat buhtes basttaid vuolšunriskka geahpedan dihte.

4. Bargga doaibmabiju dušše ađđás bohccui ja juos vejolaš, de ale gálde ragada áigge.

5. Bivdde šibitdoaktáristtát bávččasdálkkasa, man geahččalat addit njálmme bokte juo 3 diimmu ovdal gáldema (dahje mañimustá 20 minuhta ovdal doaibmabiju injekšuvdnan náhki vuollái), ja unnimustá seammás go gáldet.

6. Juos bohcco sáhttá gieđahallat dorvvolaččat, de árvvoštala leago vejolaš gáldet čuoččat.

7. Lojes šilljobohccuid oktavuodas vihkkedala dingot šibitdoaktára ovdadálkkodit ja jámihit bohcco.

8. Njámmot bohcco omd. jeahkáliin doaibmabiju mañná ja čuovo dan veaju unnimustá 3 beavvi áigge ovdalgo luoitát dan guohtut meahccái.

9. Atte bávččasdálkkasa nuppe háve 2–3 jándora mañná, juos boazu lea gárddis ja dan lea álki dohppet.

10. Go barggat buoremusat gustovaš dilis, dat reahkká.

ŠIBITDOAKTÁRII

Bohccuide dohkkehuvvon dálkkasávdnasat leat unnán, ja maiddá dutkojuvvon diehtu iešguđet dálkkasávdnasa láhttemis bohcco organismmas lea vánis. Bohcco dálkkodettiin lea buorre muitit, ahte dan ávnnasmolsašuvvan njoahcu dálvet fuomášahtti ollu, biebmándili (guohtun vs. gárdi) mielde juoba 50 %.

Geavat bohccuide dušše eará buvttadanelliide dohkkehuvvon dálkkasávdnasiid kaskadi (Direktiiva 2004/28/EU) mielde, daningo earáid geavahusas čuovvu agalaš njuovvanguielddus.

Ráfáidahte bohcco dušše dárkilis vihkkedallama maŋgá ja bággodilis. Sáhtát geavahit bohccui ksylatsiinna, detomidiinna ja ketamiinna. Muite, ahte medetomidiinnas ja atipametsolas čuovvu njuovvanguielddus.

Ale bargga bohccuide kirurgalaš kastrošuvvna. Bohccuide šadet fuones, eahpehámálaš čoarvvit kirurgalaš gáldema maŋgá.

Go geavahat báikkálašjámiheami, muite buktaga dorvvolašvuohtamarginála, omd. lidokaiinnas dat lea max

4–5 mg/eallideaddokg. Nappo 20 mg/ml veahkatvuohtasaš lidokaiidnájamiheami sáhtttá injiseret bohccui eanemustá 1 ml/4–5 eallideaddokg; nuorra sarvái sullii 10–15 ml, rávis sarvái sullii 30 ml. Prokaiinihydrokloridis ii leat bohccui vuođđuduvvi diehtu. Dat leat váikkuhusa ektui dábálaččat vehá hihtásut ja váikkuhus oanehisáigásaš (dušše sullii 30–60 min) go lidokaiidna (90 min).

Nuorra sarvvis (1,5–2,5 j) deaddá sullii 65–80 kg ja rávis sarvvis (4–5 j) sullii 130–160 kg. Juos it máhte árvvoštallat ealli deattu, jeara badjeolbmoss, ollugo gažaldatvuloš boazu deaddá rohppan ja gearddo dan guvttiin.

Bohccuide dohkkehuvvon vuolšebávččasdálkasat eai leat Eurohpá márkaniin. Kaskadinjuolggadusa bokte boazošibitdoaktárat geavahit liikká eará smirezastiide dohkkehuvvon bávččasdálkasiid rutiidnan, eará smirezastiid meriin. Šibitdoaktára lea liikká buorre vuhtiiváldit, ahte dálkkasávdnasiid farmakokinetihkas leat fuomášahtti earut maiddáiešguđet smirezastišlájaid gaskkas; boazu eandalii dálvet muittuha juoba eanet ovttáčavját ealli go smirezasti.

Meloksikaamis bohccos lea doaisttázii áidna vuolšebávččasdálkasiin almmuhuvvon farmakokinehtalaš dutkamuš, ja geavahuvvon mearri lei sihke njálmmi bokte ja injekšuvdnan s. 0,5–0,7 mg/eallideaddokg. Dán mearis eai áican hehttehusváikkuhusaid. Dutkamušas ožžo čujuhusaid, ahte hestii, beatnagii ja olmui veardideaddji terapevttalaš doalu olahedje bohccos njálmmi bokte dálkkodettiin sullii golmma diimmus ja seaillui unnimustá 36 d, muhto juoba 72 d áigge.

Go meloksikaami addá náhke vuollái, sáhttá dat hilaštit bohcco, muhto njálmmi bokte olahuvvo maiddá ioddolaš váikkuhus, seammás go attostallan lea ealáhussii álki. Rátkagis náhki vuollái addojuvvon meloksikaami-injekšuvdna geahpedii gáldejuvvon bohccuid, mat guhto veaidalassii, leabuhisvuoda guokte beaivvi gáldema maŋŋá nu, ahte dat seailluhedje dábálaš jándor-rytmaset.

